

Sini Saarimaa

Asumisen arkea ja juhlaa -seminaari 24.9.2018, Seinäjoki

KATSE KAUPUNKIASUMISEN TULEVAISUUKSIIN

Horisontissa siintää paitsi haasteita, myös kiintoisia mahdollisuuksia. Minkälaisen tulevaisuuden haluamme nähdä ja tehdä todeksi?

Sini Saarimaa on arkkitehti, joka tutkii, opettaa ja suunnittelee asuntoarkkitehtuuria.

Tampereen teknillisessä yliopistossa väitöskirjaa valmistelevana tutkijana hän on perehtynyt erityisesti modulaarisen asuntorakentamisen teemoihin sekä käyttäjälähtöisen asutus suunnittelun kehittämiseen. [sini.saarimaa\(at\)tut.fi](mailto:sini.saarimaa(at)tut.fi)

YMMÄRRYS IHMISESTÄ

TIETO ASUKKAASTA

VUOROVAIKUTUS ASUKKAASEEN

ASUKKAAN VAIKUTUSVALLAN KASVATTAMINEN & YHTEISÖN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN: MONIPUOLISTAMINEN, KOKONAISVALTAINEN KÄYTETTÄVYYS, JOUSTAVUUS

[1] YMMÄRRYS IHMISESTÄ

Asutus suunnittelijaa tukee työssään käsitys ihmisestä psyykososiaalisena ja kulttuurisena olentona sekä tieto ihmisruumiin fyysisistä tarpeista. Hyvään ihmisymmärrykseen perustuva suunnittelu voi yhdistää yhdenvertaisuuden ja asukaskeisyyden, sillä tietyt asuin ympäristön muodot ja ulottuvuudet antavat muita paremmat lähtökohdat sekä kaikkien käyttäjien palvelemiselle (Design for All) että erityisratkaisujen lisäämiselle.

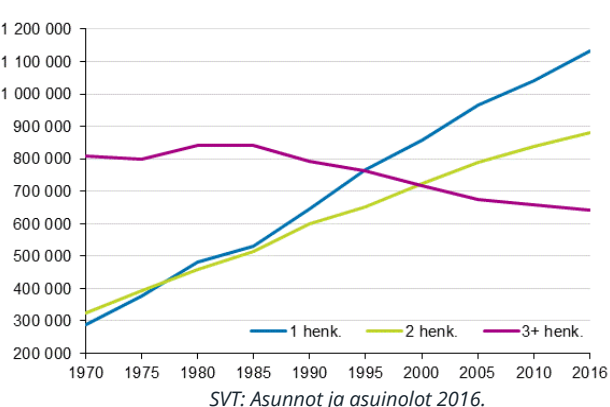
Tiedon ohella suunnittelijoilta tarvitaan kykyä asettaa erilaisten käyttäjien asemaan, empaattista suhtautumista erilaisuuteen. Tätä voidaan tukea esimerkiksi suunnittelukoulutuksiin kytkettävillä simulaatioilla.

SUOMEN VÄESTÖN JA ASUNTOKUNTIEN MUUTOKSESTA: TULEVAISUUDEN ASUMISTA SUUNNITELTAESSA HUOMIOITAVAA

ASUNTOKUNTIEN KOKOKEHITYS

Samassa asunnossa pysyvästi asuvien henkilömäärä on pienentynyt Suomessa jo pitkään hyvin tasaisesti. Vuonna 1960 asutokunnan keskikoko oli 3,34 henkeä ja vuonna 2017 enää 2,01 henkeä (SVT: Asunnot ja asuinolot 2017). Asuntokuntien määrä on lisääntynyt viime vuosikymmeninä suhteellisesti enemmän kuin väestön määrä. Jopa sellaisilla alueilla, joilla väestö vähenee, asuntokuntien lukumäärä nousee (Kukko 2006).

Asutokunnat koon mukaan 1970–2016, lkm

SVT: Asunnot ja asuinolot 2016.

YKSIINASUMINEN: SYITÄ JA SEURAUKSIA

Erityisesti yksinasuminen on kasvussa (SVT: Asunnot ja asuinolot 2017). Kärkkäinen (2010) esittää kolme selitystä yksinasumisen yleistymiselle. Ensinnäkin nuorten irtautuminen vanhempien kodista on aikaistunut. Yksinasujien määrää lisää myös pidentynyt aika sinkkuna, avioerojen yleistyminen ja syrjäytyneiden määrän kasvu. Kolmantena syyinä esitetään yleisen eliniän piteneminen. (Kärkkäinen 2010.)

Vuonna 2011 suurin osa eli 42 prosenttia yksinasuvista oli 35–64-vuotiaita (SVT: Asunnot ja asuinolot 2011). Aikuisten yksineläjien suuri prosenttiluku kertoo siitä, että yksin asuminen on yhä useammin tietoinen valinta, eikä liity vain elämäntapaan. Kärkkäisen (2010) mukaan yksin asuvista noin puolet on siviilisäädyltään naimattomia. Yksinasuminen on osalle haluttu elämäntapa, osalle pakkovalinta, mutta esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisun (Kauppinen ym. 2014) mukaan monelle yksin asuminen on hyvinvointiriski, joka liittyy syrjäytymiseen ja huono-osaisuuteen.

YDINTEEMOJA URBAANIN ASUMISEN KEHITTÄMISEEN

MONIPUOLISTAMINEN

TALOTYPOLOGIAN MONIMUOTOISTAMINEN:

Yleisenä tulevaisuuden tavoitteena nähty monipuolinen asuntotarjonta vaatii Suomen verrattaan monotyypistä asuintarjonnan vuoksi tietoista talotyyppologian uudistamista. Esimerkiksi kerrostaloasumisen ja pientaloasumisen välimuotoja, omaehtoisempia kaupunkiasumisen vaihtoehtoja ei ole juuri saatavilla. Ihmisten toiveita asumisen omaehtoisuudesta, omasta pihasta ja palveluiden saatavuudesta on pyrittävä yhä enemmän yhdistämään monimuotoisemman monikerrosrakentamisen vaihtoehtojen kautta.

KERROSTALON SIJAAN "MONIKOTITALOJA"

Esimerkiksi, asuntokohtaisten ulkotilojen osittaisella sulkemisella voidaan lisätä asuntoon uusia toiminnallisia vyöhykkeitä, jotka laajentavat asunnon käyttömahdollisuuksia. Merkitykselliseksi ja toimintaa määrittäväksi ominaisuusiksi nousevat asuntokohtaisen ulkotilan koko, suojaisuus, valoisuus ja asunnon liittyminen asuntokohtaiseen ulkotilaan. Kerrostaloasumisessa lasitetut asuntokohtaiset ulkotilat voivat toimia myös puskuri vyöhykkeinä, jotka säästävät lämmitykseen käytettävää ulkopuolista energiaa.

PIENIPIIRTEISYYTTÄ JA TUNNISTETTAVUUTTA

Asuin ympäristön on oltava tiivis, jolloin se voi sisältää palveluja sekä muita toimintoja ja jolloin alueelle voi johtaa hyvät liikenneyhteydet. Näyttää siltä, että tiiviin mutta miellyttävän asuin ympäristön suunnittelu vaatii kuitenkin erityistä huomiota asuin ympäristön julkisuusasteiden jäsentelyssä, pienipiirteisyydessä sekä tunnistettavuudessa. Mitä suurempi on asuin ympäristön aluetehokkuus, sitä enemmän asukkaiden viihtyvyydestään painottuu tutkimuksissa rakennusten ulkonäkö ja rakentamisen mittakaava suhteessa ihmiseen. (Strandell 2011, 22.) Tiiviin ympäristön suunnittelussa on kiinnitettävä huomiota rakennusten muotoon, rakeisuuteen ja olemukseen, koska niillä näyttää olevan alueen koettuun viihtyvyyteen tiiviissä ympäristössä jopa suurempi merkitys kuin haja-asutusalueella.

Asumisen kehittäminen edellyttää myös kiinnostusta asukkaiden elämäntavoista ja -tilanteista. Tätä palvelee toisaalta määrällinen tieto esimerkiksi asutokunnista ja demografista muutoksista sekä toisaalta ymmärrys eri asukasryhmien arvostuksista.

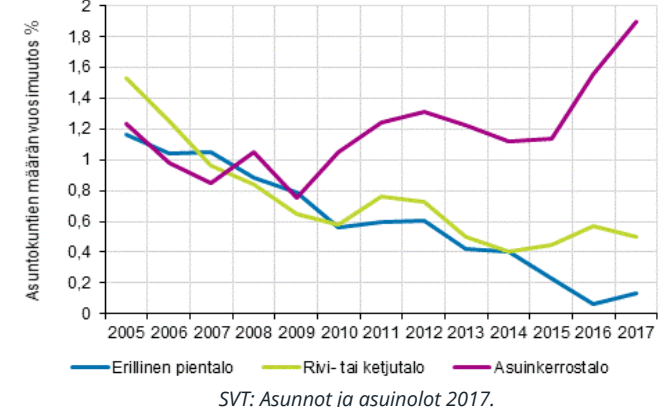
Tilastollisten tarkastelujen ja asumispreferenssejä paljastavien suhteellisten kuvailujen, kuten "rauhallisuus" ja "luonnonläheisyys", lisäksi tarvitaan kuitenkin sellaista tietoa, joka kytkee asukkaiden arvostukset elinympäristön tilallisiin ominaisuuksiin täsmällisesti ja suunnittelua hyödyttävällä tavalla. Tällaisen tiedon tuottaminen vaatii tutkimusmenetelmien monipuolista uudistamista.

[2] TIETO ASUKKAASTA

ASUNTOKUNTIEN SIOJITTUMINEN TALOTYYPEITTÄIN

Kun asutokuntia tarkastellaan talotyypeittäin, vuosi 2009 näyttöyty Suomessa erityisenä taitekohtana. Tuon vuoden jälkeen asutokuntien määrä on kasvanut kerrostaloissa nopeammin, kuin pientalotyyppoisissa asumisessa. (SVT: Asunnot ja asuinolot 2017). Osittain trendiä selittää kasvanut pienasutokuntien määrä. Kuitenkin vuoden 2017 tilastojen mukaan jopa 27 prosenttia lapsiperheistä asui kerrostalossa.

Asutokuntien määrän vuosimuutos(%) talotyypeittäin 2005–2017

SVT: Asunnot ja asuinolot 2017.

PERHEIDEN MONINAISTUMINEN

Suomalainen perhe on vuosikymmenten saatossa muuttanut sukuperheestä ydinperheeksi, ja on parhaillaan muuttamassa yhä monikudelmaisemmaksi (Keurulainen 2014). Tulevaisuudessa nähdään yhä enemmän yhden vanhemman perheitä, eri kotitalouksissa asuvien perheenjäsenten muodostamia perheitä, uusperheitä ja samaa sukupuolta olevien puolisoitten perheitä (esim. Kukko 2006). Tulevaisuudessa on lisäksi yhä enemmän perhe- ja asuinmuotoja, joita tilastoilla ei pysty yksiselitteisesti mittaamaan. Tilastojen ulkopuolelle jäävät esimerkiksi laajennetut, useamman sukupolven perheet.

TEKNOLOGINEN KEHITYS JA TYÖNTEON MURROS

Muutaman viime vuosikymmenen aikana tapahtunut kommunikaatioteknologian kehitys on vaikuttanut merkittävästi ihmisten arkeen ja asumiseen. Se on vähentänyt erityisesti ihmisten riippuvaisuutta ajasta ja paikasta. Tieto- ja viestintätekniikan kehityksen myötä kaikenlaiset etätoiminnot ovat yleistyneet (ks. esim. Mannermaa 2004). Tämä johtaa muutoksiin työn ja kodin rajapinnoilla.

KOKONAISVALTAINEN KÄYTETTÄVYYS

JAETUT TILAT ASUNNON TAI ASUINTALON SISÄLLÄ

Jaetut tilat luovat asumiseen mahdollisuuksia, joita ei voi usein toteuttaa yhden asutokunnan resursein. Muutaman asunnon kesken jaetut tilat ovat luonteeltaan yksityisiä tai puolyksityisiä, ja ne toimivat ikäänkuin asunnon jatkeena. Rakennuksessa voi sijaita myös laajemman asuin yhteisön jaettujen tilojen verkosto, joka voi toimia kaikkien vapaasti käytettävänä tai eri käyttäjille tilanteen mukaan allakoitavina osina. Jaettujen tilojen verkosto voi sijoittua ripotellen yksityisten asuintilojen lomaan tai ne voivat vahvistaa toisaan jaettujen tilojen ryppäinä.

ASUMISEN LAAJENEMINEN KORTTELITASOLLE: KOKONAISVALTAINEN KÄYTETTÄVYYS

Kaupunkiasumisessa tiheimmän yhdyskuntarakenteen vaatimukset sitovat asumista ja kaupunkiympäristöä yhä tiiviimmin toisiinsa. Asumisen kokonaisvaltaisessa käytettävyydessä asumisen reviiiri hahmotetaan juuri asunnon tasoa laajempaan tilojen ja toimintojen moniulotteisena kudelman. Kokonaisvaltainen asumisen käytettävyys edellyttää asuin ympäristöä, jossa yksityinen ja julkinen tila liukuvat toisensa lomaan huokoisten puolyksityisten ja -julkisten tilojen kautta. On merkittävää, että territoriot näkyvät ulospäin: Esimerkiksi ympäristöpsykologi Machiel van Dorst (2005) korostaa selkeä territoriaalisuuden parantavan asuin alueen yhteisön sosiaalisen kanssakäymisen mahdollisuuksia.

Parhaimmillaan asuin ympäristön jaetut ja puolyksityiset sekä -julkiset tilat toimivat lähiyhteisön satunnaisten kohtaamisten otollisena näyttämönä. Puolijulkisessa tilassa tapahtuvat heikot sosiaaliset kontaktit monipuolistavat asumisen kokemuksellista sisältöä. Ns. heikot sosiaaliset suhteet perustuvat arkipäiväisen tilan toistuvaan jakamiseen ja terveystutkimuksessa on nostettu esiin nimenomaan heikkojen sosiaalisten siteiden ja yksilöiden hyvinvoinnin välisiä suhteita (Hyyppä 2002). Toisaalta, Suomessa on erityisesti potentiaalia vähentää työmatkaliikennettä, eli lisätä etätöiden määrää hajautuneen yhdyskuntarakenteen vuoksi. Voidaanko etätöiden mahdollisuuksia parantaa asuin yhteisön jakamalla "keskittymisen hupeilla"?

ASUKKAAT EDELLÄ

Kun 1900-luvun asuntorakentamisen päätavoitteena oli riittävien asumisen olojen turvaaminen alati kaupungistuvalla väestöllä, 2000-luvun kaupunkiasumisen suunnittelussa etsitään ratkaisuja toisenlaisiin — moniulotteisiin haasteisiin. Kaupunkiasumisen kenttää ravisuttaa esimerkiksi väijäämätön kestävyys tarve, yhteiskunnassamme korostunut yksilöllistyminen, digitalisaation vauhdittama työn ja toimintatapojen murros, asutokuntien sekä perherakenteiden monimuotoistuminen sekä kansallinen demografinen muutos.

Standardoitu asutotuotanto ja asumisen normittaminen ovat Suomessa johtaneet varsin yhdenmukaiseen asutotuotantoon. Suomalaista asuntorakentamista syytetään samojen ratkaisujen toistamisesta, mutta arkkitehdille erityisesti kerrostalosuunnittelu näyttöyty monesti ratkaistavana yhtälönä, jossa moni osatekijä on lukittu jo ennen tehtävän alkamista. Tällöin kaupunkiasuntojen uudistaminen mukautuvasti erilaisia asukkaita palvelevaksi on väistämättä vaikeaa.

Tilanteeseen pitäisi silti löytää käyttäjakeskeisiä ratkaisuja, sillä kohti elämystaloutta siirtyessä käyttäjän ja hänen kokemuksensa merkitys korostuu kaikilla tuotannon aloilla. Asukaskeisyys tarkentaa käyttäjälähtöisyyden käsitettä asuntorakentamisen yhteydessä. Asukaskeisujen osa-alueita rakennuttajavetoisen omistus asumisen kontekstissa voidaan jäsentää seuraavasti:

[3] VUOROVAIKUTUS ASUKKAASEEN

Suunnitelmien yhteiskehittäminen käyttäjien kanssa lisää onnistuneen lopputuloksen mahdollisuutta. Asukkaita voidaan esimerkiksi kuulla, havainnoida tai luovasti osallistaa. Menetelmien kirjo on laaja ja niitä luodaan koko ajan lisää muun muassa tietoteknisinä applikaatioina ja tilasimulointeina.

Useimmat käyttäjät osallistavat suunnittelumenetelmät on kuitenkin tehty tuote- ja palvelumuotoilun tarpeisiin, eikä niiden soveltaminen asutus suunnittelussa ole aina yksinkertaista. Onkin luotava myös kokonaisvaltaisia ratkaisuja, jotka tähtäävät asukkaan kasvavaan vaikutusvaltaan asumiseensa liittyen.

ASUKKAIDEN IKÄKEHITYS

Senioreiden suhteellinen osuus koko Suomen väestöstä on kasvussa. Suurimmillaan heidän suhteellisen osuuden on arveltu olevan vuosina 2020–2040 (Mikkola ja Rasila 2006, 14–15). Huomioitava on, että senioriväestön taloudellisessa asemassa, sosiaalisessa tilanteessa sekä asumisen toiveissa on nähtävissä samanlainen eriytymiskehitys kuin muussakin väestössä. Lisäksi, eliniän pidentyessä työväheen sekä varsinaisen vanhuuden välissä tunnistetaan uusi aktiivinen elämäntapa, ns. kolmas ikä, joka on merkittävää huomata myös asumisen näkökulmasta.

MITÄ TÄMÄ TARKOITTA?A

Asumisessa voidaan nähdä laajoja pitkän aikavälin muutoslinjoja ja yllättäviäkin vastailmiöitä. Esimerkiksi pienasutokuntien määrä on viime vuosikymmeninä kasvanut. Samalla kuitenkin asukkaiden lukumäärän osalta suurien perheiden asumisratkaisujen merkittävyys nousee tulevaisuudessa, sillä perhemuodoissa tapahtuu monimuotoistumista. Tarvitaan siis paljon pieniä asuntoja, mutta tulevaisuuden näkymät nostavat esiin pienten asuntojen mahdollisen myöhemmän yhdistettävyyden tarpeen.

Toisaalta yksin asuvia on yhä enemmän, mutta yksin asumisen haittupuolista keskustellaan jo yhteiskunnallisesti. Samalla kun pienasutokuntien ja yksin asuvien määrä kasvaa, sosiaalisia kontakteja mahdollistavat asumisen muodot sekä erilaisten yhteisöllisen asumisen muodot ovat nousseet kiinnostaviksi asumisen mahdollisuuksiksi.

Tieto- ja viestintätekniikka on tehnyt teoriassa mahdolliseksi monenlaiset etätoiminnot. Vaikka etätöet ovat yhä mahdollisempia yhä useammalle, tietotekniikkaa käyttävät ja luovat työpaikat keskittyvät usein kuitenkin osaamiskeskukseen (Hautamäki 1996, 13.) Liikkuvuus lisääntyy ja ainakin joidenkin asukkaiden elämä ja asuminen monipaikkaistuu. Toisaalta koko kehitys tähtää siihen, että lähes kaikki asiat voi hoitaa tarvittaessa kotoa käsin virtuaalisesti.

Ikääntyneiden suuri määrä edellyttää nyt ja lähitulevaisuudessa asuin ympäristön esteettömyyttä sekä lisää asumiseen liittyvien palveluiden suosiota sekä palveluillaan tuetun asumisen tarvetta. Suhteellisen suuri ikääntyvien määrä ei kuitenkaan jatku aina samanlaisena. Nykypäivänä ikääntyneille rakennettavia palvelukoteja ja -asuntoja saatetaan tarvita tulevaisuudessa toisen asukasryhmän toisiin asumistarpeisiin.

JOUSTAVUUS

JOUSTAVUUS: ASUNTOJEN SISÄLLÄ

Asunnon joustavuuden on nähty yleisesti jakaantuvan kahteen alalajiin, asunnon mukautumista korostavaan lähestymistapaan (engl. adaptability, multi-usability) ja asunnon muokkautumista korostavaan lähestymistapaan (engl. flexibility, transformability), joihin viitataan kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa erilaisin käsittein. Asunnon mukautumista korostava lähestymistapa korostaa asunnon tilajärjestelmän potentiaalia mahdollistaa asunnon vaihtelevia käyttäjiä. Asunnon muokattavuutta korostava lähestymistapa taas käsittelee asuintiloissa tapahtuvia fyysisiä muutoksia.

Mahdollisuus personoida asuttavaa tilaa on tärkeää asukkaan ja asuin ympäristön yhteensopiavuuden tunteen aikaansaamiseksi. Esimerkiksi Salonen ym. (2011) tuo esiin lukuisia tutkimuksia, jotka ovat osoittaneet elinympäristön kohdentuvien vaikutusmahdollisuuksien sekä fyysisen ja psyykkisen terveyden välisen yhteyden. Aivan erityisen merkittävänä vaikuttamisen kohteena voidaan nähdä yksilön välitön elinpiiri, asunto, joka on fyysisen tilan lisäksi asukkaalleen merkityksiä sisältävä koti. Molempien asuntojen joustavuusnäkökulman järkeviä sovelluksia on siksi syytä kehittää tulevaisuuden asuntorakentamisessa asukkaiden tarpeiden todennäköisesti myös erilaistuuksia.

JOUSTAVUUS: ASUNTOJEN VÄLILLÄ

Asunnon laajenemisen ja kutistumisen mahdollistama jousto ei pyri vastaamaan niinkään yhden yksilön, asukkaan tai perheen elämäntilanteen muutoksiin, vaan asumisen tapojen ja asutokuntien koon vaihteluun pitkällä aikavälillä. Mikäli suuremmasta asunnosta on mahdollista erottaa huonetiloja tai huonetilakokonaisuuksia, voi erotettava osia käyttää esimerkiksi sivuasuntona, vuokra-asuntona, harrastus- ja työtilana tarpeen mukaan. Teema vastaa siis paitsi asuin kuntien muutokseen ajassa, myös työn ja kodin rajapintojen elämiseen sekä asumisen erilaistumiseen laajemminkin.

Lähteitä

Van Dorst, Machiel. 2005a. Privacy zoning – the different layers of public space. Teoksessa Turner, Phil; Davenport, Elisabeth toim. 2005. Spaces, spatiality and technology. Springer. Dordrecht.

Hautamäki, Antti 1996. Suomi teollisen ja tietoyhteiskunnan muurrossa. Tietoyhteiskunnan sosiaaliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset. Sitra 154. Helsinki.

Hyyppä, Markku. 2002. Elinvoimaa yhteisöstä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. PS-Kustannus.

Kauppinen, Mika; Martelin, Tuija; Hannikainen-Ingman, Katari & Virtala, Esa. 2014. Yksin asuvien hyvinvointi. Mitä tällä hetkellä tiedetään? Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpöytä 27/2014. Helsinki.

Keurulainen, Alexandra. 2014. Muuttuva suomalainen perhe. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto.

Kukko, Heikki 2006. Asutokuntien koon kehitys Suomessa suurperheistä yksinasujiksi. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpöytänumero 82. Helsinki.

Kärkkäinen, Sirkka-Liisa 2010. Yksin asuminen Suomessa. Teoksessa Härninen, Sakari; Palola, Elina; Karonen, Maija (toim.) 2010. Mikä meitä jaksaa? Sosiaalipolitiikkaa kilpailullisissa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Ylipöytänumero. Helsinki.

Mannermaa, Mika 2004. Heikoista signaaleista vahva tulevaisuus. Wsoy. Helsinki.

Mikkola, Kati & Rasila, Heidi. 2006. Senioriasuminen Suomessa ja ulkomailla. Teoksessa Tuppurainen, Yrjö toim. 2006. Tulevaisuuden senioriasuminen (TSA) hanke. Loppuraportti. Arkkitehtuurin osasto. Julkaisu AO/A37. Oulun yliopisto, Arkkitehtuurin osasto. Oulu.

Salonen, Heidi; Lappalainen, Sanna; Lahtinen, Marjaana; Nevala, Nina; Letteliä, Jouni; Knibbs,

Luke; Morawska, Lidia; Reijula, Kari 2011. Sisäympäristön parantava ja elvyttävä vaikutus hyvinvointipalveluissa - Kirjallisuuskatsaus 7.12.2011. Työterveyslaitos. Helsinki.

Strandell, Anna. 2011. Asukasbarometri 2010. Asukas kysely suomalaista asuin ympäristöistä. Suomen ympäristö 31. Edita Prima Oy. Helsinki.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Asunnot ja asuinolot 2010. Yleiskatsaus 2010. 1. Asutokanta 2010. Tilastokeskus. Saatillitapa: <http://www.stat.fi/til/osas/2010/01/index.html>.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Asunnot ja asuinolot 2016. Tilastokeskus. Saatillitapa: http://www.stat.fi/til/osas/2016/01/osas_2016_01_2017-10-11_kat_002_fi.html.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Asunnot ja asuinolot 2017. Tilastokeskus. Saatillitapa: http://www.stat.fi/til/osas/2017/osas_2017_2018-05-17_tie_001_fi.html.